

закони, општеобавезне савезне одлуке и одређени међународни уговори као и одлуке о приступању међународним организацијама или супранационалним заједницама, поднети народу на гласање онда када то захтева 50.000 грађана или 8 кантона. Факултативни референдум познаје и примењује и Италија (Уставом од 1948.) и то у случају решавања потпуног или делимичног укидања једног закона или акта који има снагу закона и то када то захтева 50.000 грађани или пет покрајинских савета, а промена Устава ће се изнети на референдум онда када то захтева 1/5 чланова једног дома парламента или 500.000 грађана или пет покрајинских савета. Од старијих устава овај референдум познаје и аустријски од 1920. год. (поред обавезног референдума) и то онда када то захтева 1/3 чланова Националног или Федералног савета, као и онај Вајмарски од 1919. год. док га од новијих устава познају кубански од 1976. год. Немачке Демократске Републике од 1968. и Народне Социјалистичке Републике Албаније од 1976. год. али и неки други устави.

Претходни и накнадни референдум

Ова подела је извршена према времену примене референдума па би претходни референдум представљао изјашњавање грађана о једном акту или одлуци пре њиховог усвајања, док би накнадни представљао изјашњавање грађана после усвајања једног акта или одлуке. Претходни референдум је по правилу саветодавни, док је накнадни обавезујући. Када се он односи на законе, онда је претходни референдум *ante legem*, а накнадни *post legem*. Док је накнадни референдум прави референдум јер грађани тада потврђују један акт, дефинитивно одлучују о њему, дотле је претходни референдум више једна врста консултације грађана о акту (или одлуци) који доноси други орган. Но и поред тога значај овог претходног референдума не треба потценити јер орган који доноси једну одлуку не може да потцени и пренабрегне мишљење народа изражено путем овог референдума иако га то мишљење у правном смислу не обавезује. С обзиром да није прави референдум, овај претходни се ређе среће, за разлику од накнадног који је прави и има карактер потврде – ратификације усвојеног акта. Претходни референдум познаје рецимо Устав Републике Кубе од 1976. год. који предвиђа да Национална скупштина може, уколико оцени да је то целисходно због природе закона, да их изнесе на претходно разматрање народу. Много је чешћи, више се користи, накнадни референдум па га предвиђају и неки старији устави, као аустријски од